

БАБИНЕ ЛІТО

Хуліо Кортáсар

Ніколи не з'ясується, який тут треба взяти підхід, чи оповідати це в першій особі, чи в другій, чи, може, вживати третьої множини, або вигадувати чимраз інші форми, з яких і так не буде ладу. От якби можна було сказати: я бачила, як сходить місяць, або: нам ние в глибині моїх очей, а передусім отак: ти блондинка були хмари, які все ще пролітають перед моїми твоїми його її нашими вашими їхніми очима. Чортівська справа.

А коли вже оповідати, то піти б на пиво по сусідству, і хай машинка далі стукає сама (бо я пишу на машинці), оце була б краса. І це не пуста фраза. Так, краса, бо в цьому випадку діра, до якої нав'язуємо, — теж машина (точніше, апарат-Контактс 1:1,2), і хто його зна, може, одна машина знає більше про іншу, ніж я, ти, вона (блондинка) і хмари. Та не зважаючи на те, що мені завжди везе, як дурневі в приказці, я знаю, що скоро тільки відійду, моя Ремінгтон закам'яніє на столі, подвійно нежива на вигляд, як усі

Хуліо Кортáсар народився 1914 року в родині французько-німецько-іспанського походження. Здобувши освіту в Буенос-Айресі, почав учителювати, а згодом був покликаний на посаду викладача в Мендоському університеті. 1946 року Кортáсар відмовився від цієї посади в знак протесту проти виборчої перемоги Перона. Від 1951 року живе в Парижі, де довгий час працював перекладачем Юнеско.

У ранніх творах Кортáсара схрещуються впливи філософсько-фантастичних оповідань Борхеса й французької сюрреалістичної прози. Хоч його оповідання на перший погляд вражають своєю тематичною різноманітністю, в усіх них Кортáсар показує, як через тріщину в гладкій поверхні буденного існування проривається таємниця людського буття. Оповідання "Бабине літо" репрезентує зрілого вже Кортáсара, того Кортáсара, що кілька років пізніше здобув собі світове визнання експериментальним романом "Кляси" (1963). Як у дитячій грі в "кляси", автор пропонує читачеві акробатично стрибати вперед і назад між розділами його трагічно-бурлескового твору. Це тільки один аспект тієї провокаційної техніки, якою він примушує читача стати соратником героя в його інтелектуальних і духовних шуканнях.

В оповіданні "Бабине літо" любителі кінематографічного мистецтва без великих труднощів впізнають джерело фільму Мікелянджельо Антоніоні — "Blow up" — В. Б.

рухомі речі, коли вони стоять без руху. Словом, доводиться писати. Хтось із нас мусить писати, коли це все має бути сказане. Хай це вже буду я, що вже неживий, менш заплутаний у справу, ніж інші; я, що бачу тільки хмари і можу думати й не відриватися, писати й не відриватися (ось пролітає інша з сірим краєм), згадувати й не відриватися, я, що мертвий (а проте живий, ми тут нікого не збираємось обманювати, прийде слухний час, і ви самі побачите, бо якось треба рушити з місця, і я почав з отієї точки, тобто з минулої, з вихідної, що, кінець-кінцем, є найкращою точкою, коли хочемо щось оповісти).

Але тут напрошується питання, чому, властиво, я маю це оповідати, та якби ми стали питатися, чому робимо все те, що робимо, якби ми отак запиталися, чому приймаємо запрошення на вечерю (ось пролітає голуб — а може й горобець), або чому, коли хтось оповів тобі цікаву історію, відразу щось починає лоскотити в животі і ти не маєш спокою, аж вступиш у сусіднє бюро і в свою чергу розповіси оту історію, і лиш тоді ти чуєш себе добре і можеш з задоволенням вертатися до роботи. Оскільки мені відомо, ніхто ще не знайшов пояснення на це, отож краще не церемонитись і взятися до розповіді, бо, кінець-кінцем, ніхто не соромиться того, що дихає чи взуває черевики; ми всі це робимо, і, коли трапляється щось незвичне, коли в черевіку знаходимо павука або віддих коле, як скалки скла, то ми мусимо розповісти, що діється, розповісти хлопцям в бюрі або лікареві. Ой, докторе, з кожним віддихом... Завжди оповідати, завжди присипляти цей дошкульний лоскіт у животі.

Коли ми вже взялись до діла, то зробім трохи порядку, спустимося сходами цього будинку аж до неділі, сьомого листопада, точно місяць тому. Сходиш п'ять поверхів і вступаєш у неділю з неймовірним сонцем як на паризький листопад, і страшенно кортить тобі піти поблукати, дивитися, робити знімки (бо ми були фотографи, я фотограф). Я знаю, що найтяжче буде знайти спосіб, як це оповісти, і я не боюся це повторити. Буде тяжко, бо ніхто не знає гаразд, хто це по суті оповідає, чи це я, чи те, що сталося, чи те, що пропливає перед очима (хмари і, часом, голуб), або чи я просто оповідаю свою власну, особисту правду, а тоді це правда тільки для мого живота, для цього бажання вибігти надвір і якось позбутися цього, що б воно не було.

Будемо оповідати без поспіху, воно вже якось з'ясується в міру того як писатиму. Коли мене заступлять, коли я вже не знатиму, що казати, коли скінчатися хмари і почнеться щось інше (бо неможливо, щоб усе зводилося до того, що перед очима невпинно пролітають хмари і, час від часу, голуб), коли якась частина цього всього... Сказавши "коли", що я маю додати, як маю правильно довести речення до кінця? Та коли я стану питатися, я

не встигну нічого розповісти; краще розповідати, і, може, в розповіді буде свого роду відповідь, бодай для котрогось із тих, що читатимуть.

Роберто Мішель, чілієць французького походження, перекладач і в вільний час фотограф-аматор, у неділю, сьомого листопада біжучого року (ось пропливають дві менші із срібними краями), вийшов з будинку число 11 на вулиці Месьє-ле-Пренс. Він уже третій тиждень працював над перекладом трактату про касаційні скарги та відводи професора Сантьягського університету Хосе Норберто Аенде. Рідко коли буває вітер у Парижі, тим паче такий вітрисько, як оцеї, що підіймав вир на розі вулиць і товк старі дерев'яні штори, за якими здивовані добродійки коментували на різні лади нестійкість погоди в оці останні роки. Але охляп на вітрі їздило сонце, прихильник котів, і тому ніщо не стояло на перешкоді піти собі на прогулянку над берегом Сени та зробити кілька знімків Консьєржері та Сент-Шапель. Була ледве десята, і я обрахував, що коло одинадцятої матиму найкраще, як на осінь, світло. Щоб згаяти зайвий час, я почулав на острів Сен-Люї, пустився набережною Ке д'Анжу, зупинився подивитись на отель де Льозен, продеклямував собі кілька уривків Аполлінера, що завжди напрошуються, коли проходжу біля того будинку (хоч справді повинен би згадувати іншого поета, але Мішель — упертюх), і коли раптом вітер ущух і сонце стало удвоє більше (маю на увазі тепліше, хоч справді це все одно), я сів на парапеті і відчув неказане щастя того недільного ранку.

Є різні способи поборювати небуття, та один з найкращих — це робити знімки, самодіяльність, якої треба б навчати дітей з наймолодшого віку, тому що вона вимагає дисципліни, почуття естетики, доброго ока і спокійної руки. Я не кажу підстерігати брехню, як перший-ліпший репортер, і ловити силуету сановника, що виходить з числа 10, Давнінг Стріт, проте, хто виходить з фотоапаратом, має ніби обов'язок бути насторожі, не прогавити того неповторного відблиску сонця на старому камені або бігу тієї дівчинки з розвіяними на вітрі косами, яка вертається з хлібиною чи з пляшкою молока. Мішель знав, що фотограф завжди ніби підмінює свій особистий спосіб бачення на інший, що його непомітно накидає апарат (ось пропливає велика хмара, майже чорна), але він тим не журиться, бо вистачало залишити вдома Контакт, щоб повернутися до звичної неувважності, до бачення без рамок візюру, до світла без діафрагми і без 1/250. У цю хвилину (що за вислів, "у цю хвилину", що за дурна брехня) я міг собі спокійно сидіти на бар'єрі над рікою і дивитися як пропливають чорно-червоні баржі. Мені навіть не спадало на думку оформлювати дійсність у кадри, я самопливом опускався в течію речей і

нерухомо линув з часом. І вже не дув вітер.

Потім я пішов набережною Ке де Бурбон, аж опинився на кінчику острова, там де мені страшенно припав до вподоби інтимний майданчик (інтимний тому, що малий, а не тому, що захищений, бо він на повні груди дихає рікою й небом). Була там тільки якась пара і, звісно, голуби; може ті самі, що якраз пролітають перед моїми очима. Одним стрибком я вмовстився на парапеті і дав себе окутати й сплутати сонцем, віддаючи йому обличчя, вуха й руки (я запхав рукавиці в кишеню). Я не мав охоти робити знімки і запалив цигарку, аби щось робити; маю враження, що в ту мить, коли я наближав сірника до цигарки, я вперше завважив хлопця.

Тих двоє, що я мав за пару, скидалися радше на сина з матір'ю, хоч рівночасно я здавав собі справу, що це не був хлопець із матір'ю, а таки пара в тому значенні, якого ми завжди надаємо цьому слову, коли двоє спираються на парапет або обіймаються на парковій лавці. Оскільки на мене не чекала ніяка робота, я мав часу вдосталь, щоб задуматись, чому хлопець такий нервовий, наче лоша чи заєць, чому всуває руки в кишені, а тоді витягає одну, а потім другу, пригладжує волосся пальцями, міняє позу, і, передусім, чому він такий сполоханий, бо в кожному його русі відчувався страх, гамований соромом, імпульс відсахнутися, неначе його тіло вагалось на грані втечі, ледь стримане останнім жалісним почуттям доброї пристойности.

Усе це було таке ясне на віддаль п'яти метрів — і ми були самі, опершись на парапет, на кінчику острова, — що перестрах хлопця не дозволив мені пригланутись до бльондинки. Тепер, у пам'яті, я її бачу набагато чіткіше в ту першу мить, коли я відчитав її обличчя (знанацька вона обернулася, мов флюгер, та її очі, я бачив тільки очі), коли я туманно зрозумів, що тут могло діятися з хлопцем, і подумав, що варто залишитись і подивитися (вітер уносив слова, заледве не шепіт). Коли я взагалі щонебудь умію, то вмію дивитись і тому знаю, що бачення завжди переходить в оману, бо воно найбільше віддаляє нас від нас самих без найменшої гарантії, тоді як нюх або (але Мішель залегко відбивається від теми, не можна дозволяти, щоб він деклямував за власним уподобанням)... У всякому разі, якщо прийняти заздалегідь імовірність фальшу, стає можливим дивитися; може вистачає уважно розрізнати те, на що дивишся, від того, що бачиш, оголювати речі від чужорідних нашарувань. І, звісно, це нелегка справа.

Хлопець лишився в моїй пам'яті більш як обличчя, аніж тіло (згодом ви зрозумієте чому), тоді як у випадку жінки, я переконаний, що пригадую набагато краще її тіло, ніж обличчя. Вона була тонка й струнка, два слова, що нездатні описати, якою вона була справді, і мала на собі хутро — майже чорне, майже довге,

майже гарне. Увесь вітер того ранку (тепер він ледве повівав, і не було холодно), провіяв її ясне волосся, що обрамлювало біле й похмуре обличчя — два непридатні прикметники — і створювало враження, що стоїш у страшенній самоті перед її чорними очима, її очима, що падали на все, як два орли, два стрибки в пустку, два вибухи зеленого багна. Я нічого не описую, а радше стараюся зрозуміти. І я сказав: два вибухи зеленого багна.

Будьмо справедливі, хлопець був досить добре одягнений і мав жовті рукавиці, що без найменшого сумніву належали старшому братові, студентові права або соціології; смішно було, як пальці рукавиць визирали з кишені жакета. Я довго не бачив його обличчя, лиш непоганий профіль — сполоханий птах, янгол Фра Філіппо, риж з молоком — і плечі підлітка, що хоче практикувати джіу-джітсу і кілька разів бився навкулачки за ідею чи за сестру. Йому було під чотирнадцять, а може й п'ятнадцять років, і можна було здогадуватися, що його харчують і одягають батьки, але що він не має щербатого гроша в кишені і мусить довго розважати з товаришами, перед тим як рішитися на каву, коньяк або пачку цигарок. Він, певне, ходив вулицями й думав про шкільних товаришок, про те, як гарно було б піти в кіно на найновіший фільм або закупити романів, чи краваток, чи пляшок лікеру і з зелено-білими етикетками. Вдома (а дім його мусів дихати солідністю, з обідом о дванадцятій і романтичними пейзажами на стінах, з темним передпокоем і підставкою для парасольок з червоного дерева при дверях) повільним дощем чергувалася пора вчитися, бути маминою надією, бути схожим на тата, написати листа до тітки в Авінйоні. Тому перед ним розлягалися всі вулиці, вся широчінь ріки (хоч він і не мав гроша) і таємниче в п'ятнадцять років місто з написами на дверях, з бентежними котами, з тридцятифранковим мішечком смаженої картоплі, з порнографічним журналом, складеним учетверо, із самотністю, мов пусткою в кишенях, із щасливими зустрічами, з могутнім потягом до всіх незнаних речей, освітлених всеохопною любов'ю і внутрішньою нескутістю, подібною до вітру і до вулиць.

Це була біографія цього і будь-якого іншого хлопця, але через присутність бльондинки він набирив у моїх очах окремих, неповторних рис. (Мені надокучило повторюватись, але щойно знову пропливли дві довгі розсмикані хмари. Мені здається, що того ранку я ні разу не глянув на небо, бо тільки но я відчув, що діється між хлопцем і жінкою, я міг лише дивитись на них і чекати, дивитись і ...) Одне слово, хлопець був схвильований і нетрудно було здогадатися, що сталося кілька хвилин або найвище півгодини тому. Хлопець причвалав на кінчик острова, побачив жінку і замилувався нею. Жінка цього й чекала, бо на те була там, а може хлопець прийшов раніше, а вона його побачила з балкона

чи з машини і вийшла назустріч, нав'язуючи розмову під яким-небудь претекстом, переконана з самого початку, що він її злякається й захоче втекти і що, самозрозуміло, залишиться, понуро-зухвалий, вдаючи досвідченого шукача пригод. Решта була ясна, бож усе діялося на п'ятиметровій віддалі від мене, і будь-хто міг передбачити дальші етапи тієї гри, того смішного фехтування; найбільший чар був не в даному моменті, а в передбаченій розв'язці. Кінець-кінцем, хлопець під претекстом побачення або якогось іншого зобов'язання піде геть удавано невимушеною ходою, спотикаючись від збентеження, голий під іронічним поглядом, що проведе його до самого кінця. А може він залишиться, зачарований або просто неспроможний вхопити ініціативу, і жінка почне пестити його обличчя, куйовдити волосся, говорити до нього без голосу і раптом візьме його під руку й поведе з собою, хібащо він із ніяковістю, яка може почне забарвлюватися бажанням, ризиком пригоди, наважиться обняти її за стан і поцілувати. Все це могло статися, але ще не здійснилося, і Мішель сидів на парапеті та, грішним ділом, вичікував, машинально готуючи апарат, щоб зробити мальовничий знімок на кінчику острова з небуденною парою, що обмінюється словами і поглядами.

Дивно, що ця сцена (майже ніщо, просто неоднаково молода пара) випромінювала якесь передчуття тривоги. Я думав, що це мій власний домисел і що знімок, якщо я його зроблю, поставить усе на своє властиве дурне місце. Хотілося знати, що думав чоловік у сірому капелюсі, що сидів за кермом машини на набережній, яка веде до містка, і читав газету або дрімив. Я тількищо помітив його, бо людина в нерухомій машині майже зникає, губиться в тій нужденній клітці, позбавленій краси, якої їй надають рух і небезпека. А проте машина стояла там увесь час, творячи (або спотворюючи) частину острова. Машина: це так, як сказати ліхтар чи лавка. Натомість вітер і сонце, щораз нові для шкіри й для очей, а також хлопець і жінка, у неповторному зіставленні, міняли вигляд острова, показували його в іншому світлі. Врешті, могло бути й так, що чоловік з газетою теж спостерігав, що діється і так само, як я, відчував цю лукаву насолоду, що при-таманна сподіванню. Тепер жінка майже непомітно обернулася, так що хлопець опинився між нею і парапетом. Я бачив їх майже в профіль: він був вищий, але не набагато, а проте вона його перевищувала, здавалося, що нависала над ним (сміх ляснув перістим бичем), пригноблюючи його самою своєю присутністю, сміхом, рухом руки. Чому чекати довше? Діяфрагмою шістнадцять, рамкою, в яку не входить ота потворна чорна машина, а входить натомість це дерево, потрібне, щоб розбити надто сірий простір...

Я підніс апарат, вдаючи, що наставляю його на іншу сцену, яка

їх не охоплює, і став підстерігати, переконаний, що нарешті вловлю промовистий жест, вираз обличчя, що зраджує все, життя, що його ритмізує рух та що його вбиває застиглий образ, який розчленовує час, коли нам не вдається вхопити істотну частку миті. Не довелося довго чекати. Жінка здійснювала свій намір, ніжно обплутуючи хлопця, трохи-потрохи відбираючи йому останні рештки свободи, в розкішно-повільній тортурі. Я став уявляти ймовірні закінчення (ось випливає пухната хмарка, майже самотня на все небо), передбачав, як вона заведе його до себе (мабуть, на перший поверх, що потопає в подушках і котах), уявляв його збентеження і відчайдушне рішення приховати його та віддатись на її волю, вдаючи, що ніщо йому не нове. Заплющивши очі, тобто якщо я їх справді заплющив, я впорядкував сцену, насмішуваті поцілунки, жінку, що ніжно відштовхує руки, які намагаються оголити її, як у романах, на ліжку з фіялковою периною, а натомість змушує його, щоб дав себе роздягнути, дійсно мати й син в опалево-жовтому світлі, і все закінчиться, як завжди, може, а може все буде зовсім інакше, і втаємничення підлітка не вийде, не дадуть йому вийти за межі довгого прологу, де бентежні дотики, дражливі пестощі і гарячковість рук закінчаться хтозна-чим, нерозділеною, самотньою насолодою або вередливою відмовою, сполученою з умінням виснажити й розстроїти зранену невинність. Могло бути так, дуже легко могло бути так; ця жінка не шукала в хлопцеві кохання, хоч рівночасно хотіла оволодіти ним для якоїсь мети, що її годі було розгадати, хібащо вбачати в цьому жорстоку гру, пошуки бажання без вдоволення, спробу збудити себе для когось іншого, для когось, хто аж ніяк не міг бути цим хлопчиною.

Мішель грішить літературщиною, буде нереальні конструкції. Найбільше йому подобається уявляти винятки, небуденні постаті, потвори, що не конче викликають огиду. Але ця жінка збуджувала уяву і може подавала досить ключів, щоб розгадати правду. Поки вона ще не відійшла, я вирішив не губити ні однієї миті, бо, будши схильним до метикування, знав, що вона заповнить мою пам'ять на довгі дні. Отож я охопив візиром усе (з деревом, бар'єром, ранішнім сонцем) і зробив знімок. Саме на час, щоб зрозуміти, що вони обоє здали собі справу з того і тепер дивилися на мене, хлопець, заскочений і ніби допитливий, а вона роздратована, з рішучою ворожістю в тілі та в обличчі, що чули себе окраденими, ганебно полоненими в маленькому хемічному образку.

Я міг би оповісти це з усіма подробицями, але не варто. Жінка казала, що ніхто не має права робити знімка без дозволу, і вимагала, щоб я віддав їй фільм. Усе це гарним паризьким акцентом, сухим і ясним голосом, що з кожним реченням набирав

сильнішого кольору й тону. Мені, властиво, було байдуже віддати їй фільм чи ні, але ті, що мене знають, посвідчать, що в мене випрохаєш усе, але тільки по-доброму. В результаті я обмежився до висловлення думки, що фотографування не тільки не заборонене в публічних місцях, а навпаки, користується найбільшою підтримкою офіційних і приватних чинників. І в той час, як я говорив до неї, я з лукавою насолодою спостерігав, як хлопець відступав, лишався позаду — просто тим, що не рухався з місця — і враз (майже не вірилось) обернувся і кинувся в біг. Бідолаха думав, що йшов неквапною ходою, а справді втік і, минувши машину, зник, як нитка бабиного літа в ранковому вітрі.

Але бабине літо називають у нас також чортовою слинкою, і Мішель мусів вислухати низку ретельно дібраних прокльонів та почути, що він нахаба й ідіот, при чому він зумисно усміхався і відкидав заперечним рухом голови усю цю дешеву тираду. Коли це все почало надокучувати, я почув як тріснули двері машини. Стояв там чоловік у сірому і дивився на нас. Допіру тоді я зрозумів, що він теж грав якусь роль в цій комедії.

Він почав іти до нас, тримаючи в руці газету, яку нібито читав перед тим. Найчіткіше за все я пригадую собі гримасу, що викривляла йому рот і вкривала лице зморшками. Риси переміщалися й міняли форму, бо рот його тремтів і гримаса пересувалася з одного кінця уст до другого, як щось живе, самостійне, незалежне від його волі. Все інше було нерухоме, як у пудрованого кльовна чи в людини без крові, з безбарвною, сухою шкірою, глибоко запалими очима і чорним зянням ніздрів, чорніших за брови, за волосся і за чорну краватку. Він ішов обережно, неначе брук ранив йому ноги; я помітив ляковані черевики з такою тонкою підошвою, що він мусів відчувати кожную нерівність бруківки. Я не знаю, чому я зсунувся з бар'єру, не знаю гаразд, чому вирішив не дати їм фотографію, чому відкинув цю вимогу, в якій відчував страх і боягузтво. Кльовн і жінка радилися мовчки; ми творили досконалий нестерпний трикутник, щось таке, що мусіло розлетітися з тріском. Я зареготав їм в обличчя і пішов собі трохи повільніше, мабуть, ніж хлопець. Минаючи перші будинки, біля залізного містка, я обернувся, щоб подивитися на них. Вони стояли нерухомі, але у чоловіка випала з руки газета; мені здавалося, що жінка, спиною до парапету, водила руками по камені в клясичному абсурдному жесті зацькованої людини, що шукає виходу.

Все інше сталося тут, майже в цю хвилину, в кімнаті на п'ятому поверсі. Минуло кілька днів, поки Мішель встиг виявити знімки попередньої неділі; Консьєржері і Сент-Шапель вийшли такі, як мали бути. Він відкрив два чи три забуті пробні знімки, невдало

спробу схопити kota, що дивовижним робом видряпався на дах вуличного пісуара, і також знімок бльондинки з підлітком. Негатив був такий вдалий, що він зробив побільшення; побільшення було таке вдале, що він зробив друге, набагато більше, майже як плякат. Не спало йому на думку (а тепер воно навертається й знов навертається), що тільки знімки Консьєржері були варті такого зусилля. З усієї серії його цікавила тільки фотографія з кінчика острова; він пришилив побільшення до стіни і в перший день довго вдивлявся в нього й напружував пам'ять у цьому меланхолійно-порівняльному зіставленні спогаду і втраченої дійсності; спогаду, закам'янілого, як на кожному знімку, де не бракувало нічого, передусім небуття, справжнього фіксативу сцени. Була жінка, був хлопець, застигле дерево над їхніми головами, небо, таке нерухоме, як камені парапету, хмари й камені, злиті в нерозривну цілість (ось пролітає ще одна з відточеними краями, стрімко, мов на чолі бурі). В перші два дні я був у згоді з тим, що зробив, від самого знімку до побільшення на стіні, і навіть не задумувався, чому раз-у-раз відриваюся від перекладу трактату Хосе Норберто Аенде, щоб віднайти обличчя жінки, темні плями на бар'єрі. Перша несподіванка була дурна: мені ніколи не доводилось замислитися над тим, що коли дивимосся прямо на знімок, наші очі точно відтворюють позицію і поле зору об'єктива; це самозрозумілі речі, і нікому не спадає на думку розмірковувати над ними. З мого стільця, з машинкою під носом, я дивився на фотографію, три метри переді мною, і лише тоді мені набігло на думку, що я перебуваю точно в прицільному пункті об'єктива. Це було дуже добре; без сумніву, це був найкращий спосіб оцінити знімок, хоч діагональна перспектива теж могла мати свої переваги і, може, навіть відкриття. І так шокілька хвилин, коли я не знаходив способу висловити доброю французькою мовою те, що Хосе Норберто Аенде висловлював так гарно по-іспанському, я зводив очі до фотографії, іноді мене притягала жінка, іноді хлопець, іноді брук, де сухий листок уклався так гарно, щоб збільшити ефект бічного відтинку. Тоді я трохи відпочивав від роботи і з насолодою занурювався в той ранок на фотографії, іронічно згадуючи озлоблене обличчя жінки, що вимагала від мене фільм, зворушливо-смішну втечу хлопця, вихід на сцену чоловіка з білим обличчям. Насправді я був задоволений з себе; моя роля не була надто блискуча, бо французи з природи бистрі на відповідь, тож мені було неясно, чому я волів піти геть без демонстративного ствердження своїх громадських прав, прерогатив і привілеїв. Але важливе, найважливіше було те, що я допоміг хлопцеві втратити завчасно (тобто, якщо мої здогади були правильні, а це не було достатньо доведене, хоч сама втеча ніби потверджувала їх). Втрутившись не в свої справи, я дав йому

нагоду видобути якусь користь із свого страху. Тепер він, мабуть, чує жаль, пониження, брак мужности, але це краще, ніж товариство жінки, що здатна дивитися так, як вона дивилась на нього на острові; Мішель буває іноді пуританином і вважає, що не слід розбещувати нікого силоміць. У суті справи той знімок був добрим учинком.

Але не це було причиною, чому я дивився на нього між одним і другим уступом моєї праці. У цю хвилину я не знаю, чому дивлюся на нього, чому пришпилив побільшення на стіну; може це завжди так, коли нам щось суджено, і може це передумова, щоб воно здійснилося. Мені здається, що ледь помітний трепет листя на дереві не затривожив мене, що я далі перекладав почате речення і довів його до кінця. Звички — мов великі гербарії, врешті, побільшення вісімдесят на шістдесят схоже на кіноекран, де на кінчику острова жінка розмовляє з хлопцем і над їхніми головами дерево тріпоче сухими листками.

Але руки — це вже було забагато. Я саме написав був: *Donc, la seconde clé réside dans la nature intrinsèque des difficultés que les sociétés* — коли побачив, що рука жінки починає закриватися, палець за пальцем. З мене не лишилося нічого, французьке речення, що зостанеться назавжди півзакінченим, машинка, що падає на підлогу, стілець, що скрипить і тремтить, імла. Хлопець схилив голову, як боксер, який уже не має сил і чекає на кінцевий удар; він підняв комір пальта і скидався ще більше на в'язня, на достеменну жертву, що сама приспішує катастрофу. Тепер жінка шепотіла йому на вухо, і рука відкрилася знову, щоб доторкнутися його щоки та пестити, пестити її повільним вогнем. Хопець був менш збентежений, ніж недовірливий, раз чи двічі він скося кинув оком через плече жінки, а вона говорила далі, пояснюючи щось таке, що змушувало його дивитися щоразу в тому напрямі, де — як Мішель дуже добре знав — стояла машина з чоловіком у сірому капелюсі, машина, що була старанно виключена з фотографії, але що відбивалася в очах хлопця і (як ще сумніватися?) в словах жінки, в руках жінки, у посередницькій присутності жінки. Коли я побачив, як підійшов чоловік, став збоку і з руками в кишенях дивився на них не то досадливим, не то вимогливим виразом господаря, що свисне собаці після пустощів на майдані, я зрозумів, якщо це можна назвати розумінням, що станеться, що мало статися, що мусіло статися в ту хвилину між тими людьми, там, де я з'явився й порушив порядок, невинно втрутившись у те, що не сталось, але тепер мало статися, мало здійснитися. І те, що я перед тим уявляв, було набагато менш страшне, ніж дійсність, ця жінка не була тут із своєї волі, вона не пестила, не пропонувала, не заохочувала для власної розваги, щоб повести з собою розкуйовдженого янгола і побавитися його страхом і хтивою красою.

Справжній господар чекав з пихатою усмішкою, певний свого діла; він не перший, що посилав жінку в авангард, щоб привела йому бранців, сплутаних квітами. Все інше було таке просте, машина, якийнебудь дім, напої, збудливі ілюстрації, запізнені сльози, пробудження в пеклі. І я не міг вдіяти нічого, цим разом я не міг вдіяти абсолютно нічого. Моєю силою була фотографія, оця, отут, де вони мстяться на мені, цинічно показуючи, що має статися. Знімок був зроблений, минув час; ми були так далеко одні від одних, розбещення напевно dokonане, сльози проліті, а решта — домисел і смуток. Перевернувся догори ногами порядок речей, вони були живі, рухалися, рішали і були рішучі, ішли назустріч майбутньому; а я лишився по цей бік, полонений в іншому часі, в кімнаті на п'ятому поверсі, у незнанні, хто ця жінка, цей чоловік і цей хлопчина, перетворений у сочку мого фотоапарату, у щось неживе, цілковито нездатне до дії. Вони безсоромно знущалися з мене тим, що робили рішення на глум моєму безсиллю, тим, що хлопець дивився знову на пудрованого кльовна, і я розумів, що він згодиться, що в пропозиції криються гроші або омана, що я не зможу крикнути йому, щоб він утік, або просто прокласти йому дорогу новим знімком, маленьким скромним посередництвом, що висадило б це риштовання з чортової слинки й парфуми. Все мало рішитися там, у ту хвилину; панувала якась безмежна тиша, що не мала нічого спільного з фізичною тишею. Оце "щось" напиналось, озброювалось. Мені здається, що я крикнув, що я дико крикнув і що в ту саму мить я здав собі справу, що починаю наближатися до них, на десять сантиметрів, на крок, на другий крок, дерево ритмічно обертало свої гілки на передньому пляні, пляма на бар'єрі виходила з рамок картини, обличчя жінки, обернене до мене в здивуванні, побільшувалося, тоді я трохи обернувся, хочу сказати, що апарат трохи обернувся і, не випускаючи з поля зору жінку, став наближатися до чоловіка, що дивився чорними дірами на місці очей, не то здивований, не то розлючений, він дивився на мене, ніби хотів простромити мене навиліт, і в ту хвилину я побачив поза фокусом щось, наче великого птаха, що одним помахом крил промайнув перед образом, і я сперся об стінку кімнати і був щасливий, бо хлопець щойно втік, я бачив, як він біжить, знову в фокусі, як утікає з розвіяним волоссям, як мало не злітає над островом, добігає до містка, вертається до міста. Удруге він висмикнувся з їхніх рук, удруге я допоміг йому втекти, повернутися до свого тимчасового раю. Задиханий, я став перед ними; не було потреби підходити ближче, гра була скінчена. З постаті жінки ледве було видно плече і трохи волосся, брутально обтятого рамкою образу; але напроти стояв чоловік з піввідкритим ротом, де тремтів чорний язик, і поволі підводив руки, наближаючи долоні до переднього

тяну, ще на мить у повному фокусі, аж чорна маса його тіла
ислонила острів, дерево, і я заплющив очі і не хотів більше
живитися і сховав обличчя в долоні та вибухнув плачем, як
станній ідіот.

Ось пропливає велика біла хмара, як у всі ці дні, як у увесь цей
взмірнений час. Дальша розповідь усе та сама: хмара, дві хмари
до довгі години зовсім чистого неба, незайманий прямокутник,
вишпилений до стіни моєї кімнати. Ось що я побачив, коли
заплющив і протер собі очі: чисте небо, а потім хмару, що
принула з лівого боку, з повільною грацією пропливла картиною
зникла праворуч. Потім з'являється друга, а іноді на відміну все
ріє, обертається суцільним хмаровинням, враз починають
зіботіти краплини дощу, я довго дивлюсь, як падає дощ на
бразі, наче сльози навиворіт, і помалу картина прояснюється,
зже виходить сонце і знову припливають хмари, по дві, по три
і раз. І час від часу голуби та вряди-годи якийсь горобець.

Переклав з еспанської Вольфрам Бургардт